

Sygn. akt II UK 293/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 czerwca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)
SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)
SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku J. F.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 23 czerwca 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 28 października 2014 r.

- 1. oddala skargę**
- 2. zasądza od J. F. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń
Społecznych kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 października 2014 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację J.
F. od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27

lutego 2014 r., oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w przedmiocie odmowy ustalenia prawa do emerytury w wieku obniżonym ze względu na wykonywania pracy w warunkach szczególnych (art. 184 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.). Organ rentowy przyjął za udowodnione 26 lat, 2 miesiące i 26 dni okresów składkowych i nieskładkowych, a także 3 lata, 5 miesięcy oraz 13 dni stażu pracy ubezpieczonego w warunkach szczególnych od dnia 18 września 1978 r. do dnia 28 lutego 1981 r. na stanowisku starszego mistrza i od dnia 1 marca 1981 r. do dnia 28 lutego 1982 r. na stanowisku kierownika budowy-starszego mistrza. Poza tym ubezpieczony pracował w tym samym przedsiębiorstwie w okresach od dnia 1 marca 1982 r. do dnia 21 września 1986 r. na stanowisku kierownika budowy, od dnia 22 września 1986 r. do dnia 24 maja 1987 r. na stanowisku kierownika robót, od dnia 25 maja 1987 r. do dnia 14 października 1987 r. na stanowisku kierownika budowy, od dnia 15 października 1987 r. do dnia 30 września 1990 r. na stanowisku kierownika zespołu budowlanego, od dnia 1 października 1990 r. do dnia 1 stycznia 1991 r. jako p.o. kierownika budowy oraz od dnia 2 stycznia 1990 r. do dnia 31 grudnia 1998 r. ponownie na stanowisku kierownika budowy. Zgodnie z zakresem czynności i odpowiedzialności, jako kierownik budowy ubezpieczony kierował i organizował całością budowy, sprawował nadzór nad pracą kierowników robót, mistrzów, koordynował całość prac łącznie z podwykonawcami. Sprawował stały nadzór i kontrolę stanowisk roboczych, prowadził dziennik budowy, brał udział w odprawach i naradach roboczych, dbał o zapewnienie na prowadzonych robotach przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, o utrzymanie ładu, porządku, dyscypliny, a także rozliczał wyniki gospodarcze prowadzonej budowy. W świadectwie wykonywania pracy w warunkach szczególnych wystawionym w dniu 18 maja 2005 r. W. Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego [...] S.A., stwierdzono, że były to prace wymienione w wykazie A, dziale XIV pod poz. 24 pkt 1 załącznika do zarządzenia Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 r., tj. prace różne (kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno-techniczny na wydziałach i oddziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w

wykazie - stanowiska pracy, na których prace wykonywane są stale i bezpośrednio przy stanowisku wymienionym w wykazie) „na stanowiskach pracy, na których prace wykonywane są w warunkach szczególnych – stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, przy stanowisku wymienionym w wykazie”.

Okresy tej pracy nie zostały uwzględnione w stażu pracy w warunkach szczególnych, przy przyjęciu, że ubezpieczony nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze pracy bezpośrednio przy stanowiskach robotniczych wymienionych w wykazie A, dział XIV, poz. 24 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej „rozporządzenie w sprawie wieku emerytalnego”). Sąd drugiej instancji stwierdził, że samo przebywanie na budowie, choć związane z dużą odpowiedzialnością, nie może być utożsamiane z wykonywaniem pracy w warunkach szczególnych. Dozór - jako zatrudnienie w warunkach szczególnych – musi być wykonywany z takim samym narażeniem zawodowym jak podstawowa praca wymieniona w załączniku A. Ponadto ubezpieczony jako kierownik budowy wykonywał też liczne czynności administracyjno-biurowe, niezwiązane z dozorem pracujących w warunkach szczególnych.

J. F. wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy przez uwzględnienie jego odwołania, opierając skargę kasacyjną na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię § 2 ust. 2 w związku z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe w związku z art. 6 k.c. w związku z art. 382 k.p.c., prowadzącą do nieuzasadnionego przeniesienia na ubezpieczonego ciężaru wykazania, że zakwestionowane przez organ rentowy okresy pracy na stanowisku kierownika budowy są okresami pracy w warunkach szczególnych, w sytuacji, w której zostały stwierdzone przez zakład pracy na podstawie posiadanej dokumentacji w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach lub w świadectwie pracy, § 2 ust. 1 i 2 oraz § 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego przez przyjęcie, że wykonywanie prac wymienionych w załączonym do rozporządzenia wykazie A dział XIV poz. 24 wymaga od ubiegającego się o

wcześniejszą emeryturę, by stale i w pełnym wymiarze czasu pracy świadczył dozór w wydziałach lub miejscach, w których faktycznie wykonywana jest praca w szczególnych warunkach oraz art. 32 ust. 2 w związku z art. 182 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.) jako skutek naruszenia § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego, tj. ustalenie, że powód w okresach, w których pracował na stanowisku kierownika budowy nie świadczył pracy o znacznym stopniu szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne i otoczenia i w konsekwencji nie przysługuje mu prawo do wcześniejszej emerytury, o którym mowa w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Podniósł, że Sąd nie dokonał wyczerpującego ustalenia, jak zakwalifikować jego pracę na stanowisku kierownika budowy w odniesieniu do prac określonych w wykazie A dziale XIV poz. 24.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zatrudnienie w szczególnych warunkach ocenia się według przepisów dotychczasowych, do których odsyła art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPIUS 2002 nr 10, poz. 243) wskazał, że odesłanie dotyczy rodzajów prac, stanowisk, warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury, o których mowa w § 2 ust. 1 rozporządzenia, stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w warunkach wyszczególnionych w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

Treść tych wykazów stanowi odniesienie dla ustalenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach także po wprowadzeniu ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) definicji podmiotów uprawnień określonych w art. 184 ustawy, jako pracowników zatrudnionych przy pracach o

znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

W takim razie wykonywanie pracy w szczególnych warunkach należy oceniać według wykazów stanowiących załączniki do utrzymanego w mocy rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392 i z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306), w którym przyporządkowanie konkretnego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie przy kwalifikacji pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach. Nie chodzi przy tym o pracę w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03, OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530), lecz o wyodrębnienie tych prac o charakterze stanowiskowo-branżowym. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe i należy przyjąć, że konkretne stanowisko pracy narażone jest na ekspozycję szkodliwych czynników w stopniu mniejszym lub większym, w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09 i I UK 24/09, niepublikowany, oraz z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, niepublikowany). W określeniu rodzaju pracy uzasadniającej prawo do świadczeń na zasadach rozporządzenia chodzi wyłącznie o rodzaj pracy określony w § 4-15 rozporządzenia oraz wykonywanie jej na stanowisku przypisanym do działu przemysłu umieszczonego w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2012 r., I UK 549/12, niepublikowany, oraz z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12, OSNP 2014 nr 1, poz. 111).

W wykazie A, w dziale V załącznika do rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego dotyczącym budownictwa, wymieniono charakteryzujące się szczególną uciążliwością prace w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych w zamkniętym katalogu składającym się z 21 pozycji.

W niniejszej sprawie skarżący przedstawił wymagane przez rozporządzenie kwalifikowane potwierdzenie przez pracodawcę, że jego praca należała do prac objętych wykazem A załącznika do zarządzenia Nr 9 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 r. w sprawie wykazu stanowisk pracy w zakładach pracy nadzorowanych przez Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach uprawniające do wcześniejszego przejścia na emeryturę oraz do wzrostu emerytury lub renty (Dz.Urz. M.B. i P.M.B. Nr 3, poz. 6), jednak ustalenia co do rodzaju wykonywanej przez niego pracy Sąd drugiej instancji dokonał na podstawie osobowych środków dowodowych. Zeznania świadków potwierdziły zapisy w dokumentacji pracowniczej obejmującej cały okres zatrudnienia skarżącego i Sąd drugiej instancji uzyskał potwierdzenie, że wnioskodawca wykonywał prace na budowach jako kierownik budowy, kierownik robót, kierownik zespołu budowlanego lub pełniącego obowiązki kierownika budowy. W związku z tym istotne były stwierdzenia stanowiące podstawę faktyczną wyroku, że praca skarżącego – jak sam twierdził i co potwierdzili świadkowie, tożsama ze stanowiskiem kierownika, budowy – nie była wykonywana w warunkach opisanych w dziale V wykazu A załącznika do rozporządzenia, wymieniającego niektóre prace w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych.

Propozycja wykładni tych przepisów w sposób odbiegający od ich brzmienia i systematyki jest próbą zmiany ustaleń faktycznych, zresztą merytorycznie chybioną, gdyż nie jest trafne stwierdzenie, że ubezpieczony w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy zatrudnieni w budownictwie przy pracach wymienionych w wykazie A, dział V. Dążenie skarżącego do zakwalifikowania jego pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach, skoncentrowane na dobraniu odpowiedniego przepisu do oceny charakteru rzeczywiście wykonywanych czynności, nie mogło się powieść. Sąd drugiej instancji, oceniając wykonywaną przez skarżącego pracę w odniesieniu do wykazu prac w szczególnych warunkach wymienionych w dziale V wykazu A – załącznika do rozporządzenia, nie naruszył wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów. Odmowa zastosowania innych przepisów rozporządzenia (innych działów wykazu

A) nie może być podważona ze względu na zakres logiczny pojęcia „rodzaj pracy”, którym posłużono się w rozporządzeniu. Obejmuje on co najmniej jedno, a zwykle wiele stanowisk, na których praca co do rodzaju, wykonywanych czynności oraz charakteru narażenia na szkodliwe czynniki została opisana w poszczególnych działach wykazów.

Budownictwo jest branżą szczególnego rodzaju i w tym wypadku właściwa jest jedynie taka interpretacja, którą przyjął Sąd drugiej instancji, że pracy ubezpieczonego na stanowisku kierownika budowy nie da się zakwalifikować do prac określonych w wykazie A. Dozór inżynieryjno-techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie A jako prace różne (wykaz A, dział XIV, poz. 24 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.) w budownictwie może dotyczyć tylko prac wymienionych w wykazie A, w dziale V, w którym w zamkniętym katalogu wymieniono charakteryzujące się szczególną uciążliwością prace w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych. Poza tym kierowanie budowami, robotami oraz obiektami kwalifikowane było do prac wymienionych w dziale III wykazu C tego rozporządzenia. Wykaz ten był przewidziany w brzmieniu pierwotnym rozporządzenia, przed jego skreśleniem od dnia 7 czerwca 1996 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 maja 1996 r. (Dz.U. Nr 63, poz. 292).

Prace i stanowiska pracy w szczególnych warunkach w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych, typowe i odpowiednie do opisu prac wykonywanych przez ubezpieczonego odpowiadały pracom i stanowiskom wymienionym w wykazach C rozporządzenia w sprawie wielu emerytalnego w dziale III pod poz. 6 i 8. Pracownikom zatrudnionym stale i w pełnym wymiarze czasu przy pracach wymienionych w tym wykazie (C), w czasie jego obowiązywania - nie przysługiwało na podstawie § 16 rozporządzenia - prawo do wcześniejszej emerytury (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2000 r., II UKN 93/00, OSNAPiUS 2002 nr 14, poz. 337).

Ostatecznie więc zarzuty skarżącego zostały postawione błędnie. Sąd drugiej instancji bowiem nie przyjął, że ubezpieczony nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach, lecz tylko to, że jego praca jako kierownika budów nie była pracą, o której mowa w wykazie A lub B załącznika do rozporządzenia w

sprawie wieku emerytalnego, a miał pełne podstawy do przyjęcia, iż potwierdzenie przez pracodawcę wykonywania pracy w szczególnych warunkach na stanowiskach pracy niepokrywających się z pozycjami wykazów A lub B załączników do rozporządzenia, może – jako zawarte w dokumencie prywatnym – być skorygowane na podstawie innych środków dowodowych.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.).

kc